Contributed by Karel D’Huyvetters
maandag, 03 juni 2013 - Last Updated maandag, 03 juni 2013

Op de website van de Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging schreef Karel D'Huyvetters een recensie van Herbetovering van de wereld. Romantische wortels van linkse denkers. Je kan ze hieronder lezen. (SAP-Web)

Michael Löwy (°1938) is in 1938 geboren in Brazilië uit Weens-joodse ouders. Hij woont sinds 1969 in Parijs, waar hij een academische loopbaan volgde bij het CNRS en de ‘École des Hautes Études en Sciences Sociales’. Hij schreef vooral over Walter Benjamin, Franz Kafka en over joodse maatschappijkritische denkers. Dit boek is een verzameling van teksten uit zijn werk, daterend van 1979 tot 2010.

De essays behandelen achtereenvolgens Lukács, Kafka, Rosa Luxemburg, Péguy, Buber, Landauer, Mariategui, Walter Benjamin, Adorno en Bloch, het surrealisme en Guy Debord. Ze belichten, zoals de ondertitel aangeeft, de ‘romantische’ aspecten van het denken van deze figuren.

Vooreerst een woordje over de vertaling. De vertaling is over het algemeen zeer behoorlijk, maar er zijn toch tal van kleine onvolkomenheden, die mits aandachtig nalezen gemakkelijk vermeden hadden kunnen worden. Hier en daar heeft de vertaler onvoldoende moeite gedaan om typisch Franse tournures of zinsconstructies om te zetten in even typisch Nederlandse. Slechts een enkele keer levert dat vrijwel onverstaanbare zinsneden op.

Michael Löwy is zonder enige twijfel een bijzonder scherpzinnig en erudiet auteur. Hij slaagt erin om op een beknopte maar heldere wijze de figuren en hun ideeën zó te presenteren dat de lezer althans de indruk heeft dat hij de essentie ervan begrepen heeft - een niet geringe verdienste.

Gaandeweg maakt Löwy duidelijk wat hij bedoelt met ‘romantisch’ en ‘de Romantiek’, en wat zijn figuren er wel of niet mee bedoelen. Waaruit blijkt dat men niet kan spreken van één klare en duidelijke betekenis van deze termen, het gaat om een niet onaanzienlijk aantal elementen die in verschillende combinaties voorkomen bij auteurs en critici, en waarvan sommige ook aanwezig zijn in definities van andere termen en begrippen - zelfs van fenomenen die men gewoonlijk als tegengesteld ziet aan de Romantiek, zoals bijvoorbeeld de Verlichting.

Zo is het mogelijk dat sommigen in hun ‘romantisch’ verzet tegen het rationalisme van de Verlichting toch de religie, die anderen als een essentieel element zien van de Romantiek, afzweren. Het is goed om voortdurend te blijven beseffen dat dergelijke algemene termen slechts op een benaderende manier de werkelijkheid benoemen en geenszins als eenduidige, elkaar uitsluitende definities kunnen gehanteerd worden.

Wie niet vertrouwd is met de geschiedenis van het ontstaan van het socialisme vindt hier ruimschoots zijn gading. Af en toe gaat de auteur ietwat te snel over bepaalde verwijzingen naar

namen en begrippen heen, maar dan volstaat een snelle blik op bijvoorbeeld Wikipedia om meteen weer mee te zijn.

De titel 'herbetovering van de wereld' verwijst naar Max Webers dictum Entzauberung der Welt, een onttovering die men toeschrijft aan een rationalistische ingesteldheid (typisch kenmerk van het Verlicht denken), maar vooral aan de kapitalistische wereldvisie die daarvan het gevolg is. Dit is echter een zeer simplistische voorstelling van zaken, die in de verscheidene bijdragen niet altijd voldoende genuanceerd wordt in hoofde van de besproken figuren.
Dat de Verlichting het belang van de rede benadrukt, daarover kunnen we het eens zijn. Dat die rationaliteit lijnrecht zou leiden naar een kapitalistische economie waarin geen plaats meer is voor 'hogere waarden en gevoelens' en waarin enkel nog winstbejag telt, is echter een al te haastige conclusie. Men kan immers op grond van dezelfde rationaliteit evengoed uitkomen bij een antiglobalistische, ecologische en radicaal democratische ideologische instelling. Omgekeerd kan men de uitwassen van het brutale kapitalisme evengoed of zelfs met veel meer reden op de rekening schrijven van de uiterst irrationele machtswellust en een totaal gebrek aan toekomstvisie, die juist vreemd zijn aan het Verlichtingsdenken.

Deze onduidelijkheid, of dubbelzinnigheid, vergezelt de lezer door de hele reeks van de essays heen. De 'betovering' van de Romantiek en dus ook de 'herbetovering' die het socialisme stelt tegenover de onttovering van het kapitalistisch systeem, zijn aanvechtbare principes. Zo is de romantische nostalgie naar vroegere tijdperken zoals de Middeleeuwen, niet méér dan dat: een ongegrond ophemelen van een toestand waarvan men de onmiskenbare gore details zedig verzwijgt. Geen van de besproken auteurs zou vrede nemen met de concrete maatschappelijke omstandigheden van die tijd, noch met het bedenkelijke beschavingspeil inzake gezondheidszorg (denk aan de pestepidemieën) en elementair comfort (denk aan de hygiënische omstandigheden), noch met de voortdurende oorlogsdreiging en andere vormen van brutaal geweld. Met hun revolutionaire opvattingen en hun gewoonte om deze ongezouten naar voren te brengen, zouden ze het waarschijnlijk niet lang uitgehouden hebben in een tijd die ze nochtans als utopisch voorbeeld stellen tegenover het kapitalisme van hun eigen tijd.

We moeten ons ernstig de vraag stellen of het wel zo goed is dat men 'betoverd' is, zoals dat inderdaad in de door het christendom overheerste middeleeuwen en een flink stuk van de moderne tijd het geval was bij brede lagen van de bevolking - een toestand die ook vandaag nog verre van voorbij is. Betovering wil immers zeggen dat men denkt en handelt vanuit ideeën die door iemand anders met list of t geweld zijn opgedrongen aan nietsvermoedende of machteloze slachtoffers. Wie betoverd is, is niet meer bij machte om zelfstandig te denken. Men denkt en handelt vanuit een waan, niet vanuit een correcte inschatting van de waarheid. Dat is de essentie van het christendom: een verhaal dat geen enkele objectieve, ontologische waarheidswaarde heeft, maar dat de mens desondanks in staat moet stellen om het in dit tranendal uit te houden, hoofdzakelijk levend in de hoop op een louter ideëel rechtvaardig oordeel op het einde der tijden en een al even onrealistische eeuwige zaligheid voor de uitverkorenen (bij wie eenieder zich vanzelfsprekend meent te mogen rekenen).

Dit is inderdaad ook wat de Verlichting ontkent en bestrijdt. Want de mens is perfect in staat om zonder die betovering deugdzaam te leven en hier en nu een zinvol leven te leiden, zonder enig vooruitzicht op een leven na de dood. Dat is niet alleen de waarheid, het is ook een beter verhaal dan het al te doorzichtige christelijke verhaal, dat bovendien ontkracht wordt door de schandelijke levenswandel, de rijkdom en de wereldlijke macht van de kerk. Die 'verlichte' levenshouding hoeft het helemaal niet te ontbreken aan het enthousiasme en de heilige verontwaardiging die de auteurs

al te exclusief toeschrijven aan de 'romantische' ingesteldheid, van zowel de voorbije gouden eeuwen als van de ijle utopische dromen van het socialisme.

Het enthousiasme en het engagement dat de verlichte geest kenmerkt, is niet geringer dan dat van betoverde geesten, integendeel zelfs: omdat het berust op ware inzichten en niet op verdachte mythische verhalen, en omdat het niet gecompromitteerd is door de levenswandel van de 'tovenaars' en de goedgelovigheid van de betoverden. Verlicht denken is tevens iederéén gegeven, omdat wij allen over verstand beschikken. Betovering berust of zelfbegoocheling, maar veel vaker op propagandatechnieken van berekenende, machtsgeile strebers met dictatoriale trekken en zonder scrupules. In geen van beide gevallen is er ook maar de minste garantie op waarheid en eerlijkheid. Voor elke welmenende mens is de keuze dan ook snel gemaakt.

Dit is een boeiende, verhelderende en zeer informatieve verzameling van essays, die op een evenwichtige, beredeneerde en duidelijke manier toelichting geven bij een problematiek die vooral de twintigste eeuw op een bijzonder gewelddadige manier heeft doordrongen, maar die ook vandaag nog tot de kern behoort van de vragen waarmee onze samenleving elke dag worstelt: Wat is de taak van de staat? Wat zijn de rechten en de plichten van het individu? Wat is de functie van de gemeenschap?

Het boek "Herbetovering van de wereld" werd uitgegeven door Socialisme 21, Grenzeloos en Uitgavenfonds Ernest Mandel.

Het boek kan besteld worden door overschrijving van 12 euro + 3,5 euro verzendingskosten op het rekeningnummer van F. Leon Lesoil, m.v.v. "Herbetovering".

BBAN 001-0728451-57
IBAN : BE09 0010 7284 5157
BIC GEBABEBB